

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо за необхідне сказати, що в нинішніх умовах має суттєве значення норма статті 615 КПК України, якою дозволяється проведення обшуку без участі понятих у випадку об'єктивної неможливості або у випадку існування потенційної небезпеки для їхнього життя чи здоров'я. Інститут понятих є досить суперечливим, тому його аналізе перспективним напрямком досліджень для українських науковців.

Перелік використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Маленко О. В. Інститут понятих у кримінальному процесі України. URL: https://protocol.ua/ua/institut_ponyatih_u_kriminalnomu_protsezi_ukraini/
3. Лук'янчиков Є. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: монографія. Київ: НАВС України, 2005. С. 327.

Аліна Андріївна ЛУКОМСЬКА,

курсант

Навчально-наукового інституту права та

підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

Андрій Володимирович ЗАХАРКО,

доцент кафедри кримінального процесу

Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України та введенням на всій її території воєнного стану, особливого ставлення науковців вимагає саме наукове обговорення діяльності, зокрема, щодо роботи правоохоронних органів в умовах воєнного стану.

Аналіз Закону України «Про національну безпеку України» [1] показав, що війна є одним із основних видів воєнного конфлікту, проте не містить розкриття її безпосереднього визначення, тому вважає необхідно з'ясувати її сутність. Для цього ми звернулися до словника української мови, де поняття «війна» тлумачиться як організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо [2]. На сьогоднішній день Україна протистоїть організованій збройній боротьбі російської федерації, однак агресор активно заперечує даний факт, а також свідомо ухиляється від використання

відповідного терміну як на політичному так і на дипломатичному рівні, називаючи війну проти України «спецоперацією». Тому, враховуючи фактичні обставини ведення збройної боротьби, ми вважаємо, що можливе її ототожнення із поняття збройної агресії – застосування окупаційними військами російської федерації, а також підконтрольними їм незаконними збройними формуваннями збройних сил проти України.

Вважаємо, доцільно з'ясувати сутність воєнного стану, а також його особливості в розрізі регулювання кримінальних процесуальних правовідносин.

Згідно ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнним станом є особливий правовий режим, який вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у випадках збройної агресії чи загрози нападу; небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Окрім цього ця стаття передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям і органам місцевого самоврядування повноважень, які необхідні для: відвернення загрози, відсічі збройної агресії і забезпечення національної безпеки; усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також зумовлене загрозою, тимчасове обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії відповідних обмежень [3].

Сучасні загрози, що постали перед народом України у зв'язку із агресією російської федерації зумовили прийняття ряд змін та доповнень до КПК України. Тому Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів у складних умовах воєнного стану» [4] від 03 березня 2022 року, який набрав чинності 08 березня 2022 року, були внесені деякі зміни до чинного КПК України, відповідні зміни стосувалися зокрема й ст. 615 КПК України.

Попередня редакція ст. 615 КПК України передбачала особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях. Цією статтею також передбачалося: на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, у разі неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 163, 164, 2344, 235, 247 та 248 цього Кодексу, а також повноважень щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109-114-1, 258-258-5, 260-263-1, 294, 348, 349, 377-379, 437-444 Кримінального кодексу України, ці повноваження виконує відповідний прокурор [5].

На сьогоднішній день назву та сферу регулювання ст. 615 КПК України було істотно змінено, починаю з назви: «Особливий режим досудового розслідування та продовження строків тримання під вартою під час судового провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації та/або інших держав проти України». Таким чином, на відмін від попередньої редакції, охоплює не тільки режим досудового розслідування, алей продовження строків тримання під вартою під час судового провадження. Також в новій редакції статті стримування збройної агресії російської федерації стосується не тільки територій Донецької та Луганської областей, зважаючи на збройну агресію на всій території України. Тому ми погоджуємось з думкою О. Капліної, яка наголошувала на доцільності приведення Розділу IX-1 КПК України у відповідність з його безпосередньою назвою, а також закріпленням в ньому положень, що в свою чергу полегшить слідчим процедуру досудового розслідування, сприятиме усуненню зайвого формалізму, однак разом з тим дозволять не порушувати під час досудового розслідування законодавство та не перетворити закон на беззаконня [6, с. 50].

Щодо особливостей досудового розслідування, то можемо виокремити наступні умови:

1) Умови розслідування: введення воєнного стану. Вранці 24 лютого російська федерація розпочала війну проти України. Воєнний стан було введено Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затверджено Законом України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX [7]. Даний порядок може бути застосований лише у разі, якщо місце проведення досудового розслідування кримінального провадження, яке визначене згідно зі ст.218 КПК України, належить до місцевості, на якій оголошено воєнний стан, а на сьогоднішній день він оголошений на всій території України із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року спочатку строком на 30 діб, проте, оскільки бойові дії тривають і досі, то Володимир Зеленський підписав Указ «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» строком на 90 діб від 24.05.2022 року. Проект закону № 7389 про затвердження Указу Президента «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» зареєстрований у парламенті 18 травня [9].

2) Перелік повноважень слідчого судді, які можуть бути виконані прокурором. Попередня редакція ст.615 КПК України передбачала розгляд і вирішення клопотань: про надання дозволу про проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи; про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій; про тимчасовий доступ до речей і документів; про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, що підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, які передбачаються статтями 109-114-1, 258-258-5, 260-263-1, 348, 349, 377-379, 437-444 Кримінального кодексу України.

Таким чином, можна зробити висновок, що особливий режим організації досудового розслідування в попередній редакції зводиться до делегування прокурору відповідних повноважень слідчого судді, що не сприятиме полегшенню роботи органів досудового розслідування за вищезгаданих надзвичайних умов. Г. Москаль, автор законопроекту, стосовно включення до Кримінального процесуального кодексу України Розділу IX-1, при обґрунтуванні доцільності внесення відповідних змін наголошує на тому, що у процесі активізації бойових дій не виключені випадки відсутності фізичної можливості доставити затриману особу до суду для подальшого розгляду клопотання про обрання до неї запобіжного заходу відповідно до ст. 211 КПК України. Ми погоджуємось з тим, що бойові дії набагато ускладнюють здійснення досудового розслідування, тому на нашу думку, вищезгадані обставини можуть завадити і самому прокурору виконувати його обов'язки належним чином. Також ми вважаємо, що попередньої редакції розділ КПК України зовсім не надавав повної та вичерпної відповіді на питання, які виникають у слідчого, прокурора у ході реалізації ними повноважень щодо здійснення у надзвичайних умовах досудового розслідування.

Нова редакція ст.615 КПК України передбачає розширений перелік повноважень, у разі неможливості виконання яких слідчим суддею – вони виконуються керівником органу прокуратури за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором (попередня редакція передбачала лише прокурора): привід, арешт майна, тимчасовий доступ до речей і документів, дозвіл на затримання з метою приводу, клопотання про проведення обшуку у порядку ч.3 ст. 233 КПК України, обшук, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, отримання зразків для експертизи, продовження строку досудового розслідування, а також повноважень щодо обрання запобіжних заходів. Щодо обрання запобіжного заходу, передбачено такий порядок обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109- 115, 121, 127, 146, 146-1, 147, 152, 153, 185, 186, 187, 189-191, 258-258-5, 260-263-1, 294, 348, 349, 365, 377-379, 402-444 Кримінального Кодексу України; крім цього, у виняткових випадках у вчиненні інших тяжких а особливо тяжких злочинів, якщо затримка в обранні запобіжного заходу може привести до втрати слідів кримінального правопорушення або втечі особи, які підозрюються у вчиненні відповідних злочинів. Дані повноваження виконуються з урахуванням вимог Глави 37 КПК України.

Якщо існує об'єктивна неможливість звернення до суду з обвинувальним актом, тоді строк досудового розслідування зупиняється та підлягає подальшому поновленню, у разі, якщо підстави для зупинення перестали існувати. Передбачається, що до зупинення досудового розслідування прокурору необхідно вирішити питання стосовно продовження строку тримання під вартою, однак по суті мова йде про керівника органу прокуратури, адже саме на нього покладається здійснення відповідних

повноважень, а прокурор в змозі лише ініціювати питання щодо подовження строку тримання під вартою. Проведений аналіз даних формулювань вказує, що має бути прийняте рішення саме про зупинення досудового розслідування.

3) Строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою чи постанови прокурора про тримання під вартою, яка була прийнята у порядку ст.615 КПК України, може бути продовжено до одного місяця керівником органу прокуратури за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором. Строк тримання під вартою може продовжуватися неодноразово в межах строку досудового розслідування.

4) Скарги щодо рішень, дій чи бездіяльності прокурора, здійснені або прийняті у порядку ст. 615 КПК України, розглядаються судом, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено відповідне кримінальне правопорушення, після забезпечення його функціонування у іншій місцевості, або найбільш територіально наближеним до нього судом. Слід відмітити, що 03 березня 2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ» № 2112-IX, який передбачає, що у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами, може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя такого повноваження воно здійснюється за розпорядженням Голови Верховного Суду. Відповідне рішення є також підставою для передачі усіх справ, які перебувають на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється [8].

Так на сьогоднішній день визначено перелік, який містить 121 суд у різних областях України, територіальну підсудність яких змінено у зв'язку з неможливістю здійснення правосуддя в умовах воєнного стану.

5) У ч. 4 ст. 615 КПК України встановлено специфічний порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора прийнятих або вчинених щодо виконання повноважень визначених у ч.1 даної статті. Ці скарги повинні розглядатися судом, в межах територіальної юрисдикції якого вчинене кримінальне правопорушення після забезпечення його функціонування в іншій місцевості або судом, який є найбільш територіального наближеним до нього. Предметом відповідного оскарження може виступати як наявність підстав для реалізації прокурором делегованих йому повноважень в умовах воєнного стану, так і сам спосіб їх реалізації.

Отже, у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України та введенням на всій її території воєнного стану, ми проаналізували та виокремили деякі особливості роботи правоохоронних органів в умовах воєнного стану. Вищевикладений аналіз нормативних положень надав нам можливість виокремити певні особливості досудового розслідування в умовах воєнного стану. Особливий правовий режим, під час дії якого обмежуються певні права та свободи громадян, потребує низки специфічних заходів стосовно безпосередньої організації досудового розслідування. У цьому випадку мова йде не лише про тактичні й організаційні особливості проведення слідчих (розшукових) дій, а в першу чергу про відповідне правове забезпечення здійснення досудового розслідування, яке складається з адекватного регулювання правовідносин, що виникли у надзвичайних умовах у ході розслідування кримінальних правопорушень нормами різних галузей права. Дослідження нормативних положень, а також їх безпосереднє роз'яснення має на меті забезпечення стабільного функціонування вітчизняної системи кримінальної юстиції в умовах протистояння російській агресії проти України, окрім цього, варто відзначити, що відповідні нормативні положення обмежені у часі дії та діють тільки на строк воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації та/або інших держав проти України.

Перелік використаних джерел

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018, № 31, ст. 241.
2. Білодід І. К. Словник української мови: в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства. Київ: Наукова думка, 1970-1980. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoj_movy_v_11_tomakh/%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015, № 28, ст. 250.
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів у складних умовах воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2111-IX. *Відомості Верховної Ради України*. № 7118, 2022.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. №4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013, № 9-13, ст. 88.
6. Капліна О. В. Проблеми застосування норм кримінального процесуального законодавства в умовах проведення АТО. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*. Вип. 6, 2014. С. 46-51.
7. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022, № 2102-IX.
8. Про внесення змін до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ»: Закон України № 2112-IX від 03.03.2022. *Відомості Верховної Ради України*. 2022, №2112-IX.
9. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Проект Закону України від 18.05.2022 р. № 7389. *Відомості Верховної Ради України*. 2022, № 7389.